

GEORGES FRADIER, GEORGES POMPIDOU, NACIONALNI CENTAR UMJETNOSTI I KULTURE, PARIS*

Kulturni centri, institucije tipične za 20. stoljeće, nastali su kao rezultat čovjekove težnje za jedinstvom, jedinstvom iskustva kojeg su poznavale već klasična era Kine i Grčke, srednjovjekovni Islam i kršćanski svijet, i o kojima je maštao renesansni "uomo universale".

Kulturni centri teže da okupljaju. Nastoje koncentrirati fragmentarni svijet umjetnosti, rasparčano znanje, razdvojene znanstvene discipline, u traženju novih ideja, u rutini svakodnevnog života. Nastoje sakupiti ljude, barem društvene klase, i čineći to okončati kulturno otudjenje koje je poprimilo drastične razmjere. Već dobro poznati, najnoviji kulturni centar može se razmatrati kao model. Otvoren za javnost 2. veljače 1977. god. Georges Pompidou Centar u Parizu /uobičajen pod nazivom Beaubourg Centar po ulici koja ide uzduž jedne strane objekta i po prostoru na kojem je izgrađen/ imao je tokom jedne godine 6.5 miliona posjetilaca, odnosno 20000 dnevno, budući da je svakodnevno otvoren od 12 do 22 sata /izuzev utorka/. U traženju novih estetskih i intelektualnih vidokruga neki ljudi su već razmišljali o miješanoj publici. Na primjer, Le Corbusier je rekao: "Trebao bi postojati veliki kulturni centar u srcu radničke četvrti Pariza, gdje bi ljudi koji inače ne idu u muzej, kazalište ili knjižnice bili slobodni da uđu." Nitko nije mogao pretpostavljati ovakvu gomilu posjetilaca. Niti osnivači centra; čak je i sam Georges Pompidou rekao: "Moja najveća želja je da Pariz dobije kulturni centar koji bi u isto vrijeme bio i muzej i centar umjetničkog stvaranja; mjesto za likovnu umjetnost, muziku, film, knjige i audio-vizualne medije. Ovaj muzej bi trebao biti samo muzej za modernu umjetnost, budući da je djelokrug Louvra umjetnost prošlih stoljeća. Umjetnost koja

će ovdje nastajati, svakako će biti moderna, i neprekidno će se razvijati. Tisuću ljudi će koristiti biblioteku, a u isto vrijeme će doći u kontakt sa umjetnošću." To je bio zadatak centra. Danas smo u mogućnosti retrogradno promatrati da li se uspjelo.

"Veliki kulturni centar ..... u srcu radničke četvrti Pariza"

Zgrada je sama po sebi ozloglašena. Polučila je skandal. Zgradu je projektirala grupa talijanskih i britanskih arhitekata - primjer tehnički provokativne arhitekture. Gradjevina, čiji su bitni oblici čelični potpornji kostura, podijeljena je na pregrade koje su poduprte jednokatnim visokim ulazima /horizontalni vanjski potporanj/. Specijalna tehnika konstrukcije omogućila je da veliki dio zgrade bude bez stupova i sličnih elemenata. Postoje dva glavna javna ulaza: pristup za publiku je sa zapadne strane, a za osoblje i teret s istočne. Budući kustosi muzeja, bibliotekari i istraživači zahtijevali su otvoreni, fleksibilni interieur. Za vrijeme projektiranja kompjutorski su se koordinirali različiti podaci: arhitektonski dizajn, oprema koja će se koristiti, sve nužno i potrebno za funkcioniranje centra. Uspjeh je postignut, ako se gleda na dio zgrade namijenjen publici, premda ponekad dolazi do "prometnih začepljenja" zbog gužve. Medjutim, to se ne može reći i za urede na otvorenom prostoru, odijeljene privremenim zaslonima /paravanima/, koji propuštaju neodredjeni snop svijetlosti, gdje treba raditi oko 1000 ljudi pod uvjetima koji baš ne pogoduju koncentraciji. S druge strane, žarke boje gigantske cijevne konstrukcije gradjevine, namjerno otkrivene pogledu, prouzročile su, kao što znamo, mlaki spor, dok su neki dosjetljivo usporedili arhitekturu centra sa onom tvornice, rafinerije nafte, čak parobroda. S pomičnim stepeništem nalik na mehaničku gusjenicu koja gmiže na jednoj od fasada, taj spoj gomile stakla i čelika svakako ne podsjeća na impozantnu svetost, kojom su bila ovjenčana svetišta kulture 19 stoljeća.

Glavna je međjutim činjenica, da polako jenjava početni val nera-
spoloženja i da se sve više i više prihvaća prozirna masa gradje-
vina: ljudi pronalaze nešto ugodno uzbudjujuće u načinu na koji
se razlikuje od okoline - srednjovjekovnih ulica, stoljetnih kuća
i crkve iz 16 stoljeća. Štoviše, arhitekti su transformirali oko-
linu /samo polovina predviđenog zemljišta namijenjena je zgradi/
u otvoreni trg gdje se ljudi mogu šetati i zabavljati, uzduž jed-
ne od najstarijih ulica francuske prijestolnice, galo-rimskog car-
da grada, plemena Parisii. Jer, centar je lociran u zaista jednom
skromnom, običnom dijelu Pariza: gusto naseljen, u centru grada,
okružen skromnim trgovinama i stambenim kućama, presječen promet-
nim bulevarom u neposrednoj blizini robnih kuća i nekih javnih
zgrada. Parižani kao i stanovnici predgradja slobodno mogu ući
bez formalnosti ili protokola.

"Jedino može biti muzej moderne umjetnosti"

Jedan od bitnih ciljeva centra, od početaka, bila je muzeološka
zadaća da se sačuva i učini što poznatijom, umjetnost 20 stoljeća,
od 1905 do danas. Zbirku sačinjava oko 8.000 slika, skulptura i
crteža, a neprestano se popunjava novim djelima. Gotovo tisuću ih
je izloženo u stalnom postavu. To je najveća evropska zbirka moder-
ne umjetnosti. Da li to predstavlja - kao što neki kustosi ne okli-
jevaju reći, najljepši muzej na svijetu? Tako visoka ocjena tako-
djer se može dati čitavom konceptu muzeja i njegovim tehničkim no-
vinama koje su koncipirane tako da učine znanje prihvatljivijim.
Nitko nije prisiljen slijediti odredjenu turu pri posjeti raznih
izložbenih prostora koji privlače posjetioce da se kreću kako že-
le i uživaju u vidjenom. Umjetnička djela raspoređena su kronolo-
škim redom: taj kriterij - poštovanje prema povijesti umjetnosti,
izabran je, jer više nego ikoji drugi, prikazuje razvoj umjetnosti,
redosljed nastanka u vremenu. Takodjer otkriva interakciju različi-

tih recipročnih utjecaja, koji vezuju ili razdvajaju umjetnike, u dvadesetak različitih zemalja. Slike i skulpture su rasporedjene na takav način, da posjetilac krećući se glavnim izložbenim prostorom ima uvid u bitne zbirke. Idući dalje, naći će na lijevoj i desnoj strani odijeljene manje prostore, gdje su akcentuirani pojedini umjetnici, ili specifična umjetnička kretanja. Na rubu glavnog izložbenog prostora, iza i postrani, naći će manje važna djela koja se često izmjenjuju: u tom dijelu muzeja locirane su i sve povremene izložbe. Slijedi prostor, otvoren samo za studente i naučne radnike, a sastoji se od otprilike 1000 dodatnih slika, koje vise u gornjem depou, zaštićene televizijskom kontrolom čuvara. Grupe djece i odraslih, imaju na raspolaganju specijalne prostore za učenje, gdje im kustosi prikazuju audio-vizualne programe u vezi određenog perioda zbirke: postoje takodjer zatvorene prostorije za stotinjak ljudi, namijenjene projekcijama i predavanjima. Radije nego vodstva, muzej priredjuje uvodne kurseve za razumijevanje moderne umjetnosti, koji ne otkrivaju tajnu slučajnim promatračima, već ih uče gledati.

1977. god. gotovo 30.000 ljudi pohodjalo je te kurseve, a sada se svaki mjesec održava oko 250 kurseva uglavnom namijenjenih školskoj omladini.

U čitavom izložbenom prostoru dane su informacije posjetiocima u formi legendi; takodjer u nekim vitrinama izložene su slike, fotografije, tekstovi čak i namještaj, koji postavljaju određeno djelo u historijski kontekst. Ipak u glavnom izložbenom prostoru, gdje se očekuje najviše posjetilaca, legende su vrlo diskretne. Kad bi se više isticale, ljudi bi bolje mogli razumijeti vidjeno. Istina je, da ponovo, nitko nije očekivao takav protok posjetilaca. Muzej je zbog zakonskog propisa jedini odjel u kojem se treba platiti ulaznica. Ni manje ni više, tri do četiri tisuće ljudi posjeti muzej preko tjedna, a deset do dvanaest nedjeljom i praznicima, kada je ulaz besplatan. Usred žamora i vreve posjetilaca, može se zapitati, da li je stvarno moguće dati ljudima kvalitetniji uvid u su-

vremenu umjetnost? Važna je činjenica - svatko može doći i vidjeti.

Od značajnijih izložbi organiziranih u Centru tokom 1977. god. i u ostalim muzejima, kao što su Louvre, Grand Palais, i Orangerie, spomenut ćemo najznačajnije: prvu retrospektivu Marcel Dushampsa, izložbu djela Claes Oldenburga, Henry Moorea i Marc Chagalla, i izložbu pod naslovom: 06 Art 76, koja je prikazana u New Yorku, Montrealu, Bergenu i Oslu. Konačno, treba naročito naglasiti onu na temu Paris-New York, koju će slijediti slično zamišljene impozantne izložbe Paris-Berlin i Paris-Moskva.

Muzej Moderne umjetnosti izvor je velikih mogućnosti zbog fonda djela moderne umjetnosti koje posjeduje, fleksibilnosti i međunarodnih veza. Nema smisla razmišljati o načinu na koji će budući umjetnici i publika koristiti muzej. Pontus Hulten, direktor muzeja sugerira nam viziju budućnosti govoreći: "Plod ovog našeg rada biti će tek vidljiv u dvadeset prvom ili čak dvadeset drugom stoljeću."

Tisuće ljudi koristiti će biblioteku ...

Uspjeh iznad svakog očekivanja, nečuvena gužva: to je prizor koji se ponavlja u kratkoj povijesti Centra. Inicijatori su prihvatili činjenicu da će Javna informativna biblioteka svakodnevno imati nekoliko tisuća posjetilaca, ali čak i tada, najveći optimisti predviđjali su 3 ili 4 tisuće. U stvari, gomila od 8-12 tisuća ljudi, koristi se bibliotekom svaki dan. Ponekad, oni koji ne nadju mjesto za stolom bez predrasuda sjedaju na pod i okružuju se knjigama. Treba napomenuti, da usprkos možda kaotičnoj situaciji, mogućnost za kradju i oštećenja knjiga nije veća od mogućnosti u najvećim akademskim i konzervativnim bibliotekama. Za taj tip zloupotrebe, postoji svjetski fiksiran prosjek.

No, kako se može objasniti takva gužva? Niti nacionalne biblioteke koje prikupljaju milione knjiga kao obavezu, niti univerzitetske, niti specijalizirane biblioteke, ni vodeće biblioteke, kao što je pariška gradska biblioteka. Namjera je Javne informativne biblioteke bila da ima raznovrsne informacije u trenutku, za svakoga. Slijedeća važna činjenica jest, Fond najsumarniji, te konstantno popunjena. Procent suvremenih djela izrazito je visok na svim područjima, ali to ne znači da postoji nedostatak klasične literature, naći ćeš Homerovu Odiseju, Baghavat Gitu ili Manyōshu, ali u posljednjem izdanju. Postoji i veliko mnoštvo djela sa područja tehnologije na nekoliko stranih jezika. Još jedna karakteristika biblioteke je visoki procent stranih knjiga i časopisa. Slobodan pristup policama - nešto što je još uvijek relativno nepoznato u mnogim zemljama - još je jedna važna karakteristika. Čitaoci sami izabiru knjige ili zamole knjižničare za savjet. Pristupačno je oko 600000 djela, ne samo knjiga već i zbirke dijapozitiva već spremljenih za projekciju; ako se traže ploče ili filmovi osoblje će dati slušalice ili pokazati posjetiocu gdje se nalazi televizor. U ovoj biblioteci se na isti način tretira štampani materijal, slika i zvuk. Štoviše, ljudi su poticani na gledanje slike na isti način kao što se čita štampani tekst. Kao dodatak zbirci dijapozitiva u čitaonici, biblioteka posjeduje Odjel za ikonografiju, koji omogućava istraživanja ilustracija pojedinih tema. U prostoru odredjenom za muziku, gdje se mogu naći knjige, partiture i snimke /od kojih je mnogo nepubliciranih/ neprestano je prisutno veliko mnoštvo ljubitelja muzike svih dobi, od kojih neki listaju ilustrirane knjige sjedeći sa slušalicama i uživaju u pop-koncertima. Još veće iznenađenje je uspjeh koji je polučio Centar za jezike. Četrdesetak kabina, koje su stalno u upotrebi omogućavaju ljudima izbor između audio-oralne i audio-vizualne metode, početnog i naprednijeg stupnja, četrdesetak najrasprostranjenijih govornih jezika /kineski, engleski, hindi, arapski, ruski/ i onih manje značajnih, kao što su baskijski i bretonski. Javna informaciona biblioteka se prostire u 23 etaže, povezane pomičnim stepenicama s vanjske strane. U

prizemlju se nalazi kao dodatak specijalna prostorija sa novitetima, gdje posjetilac može ući i pregledati najnovije knjige, kao što to čini u knjižarama. U prizemlju, direktno otvorena prema trgu je dječja knjižnica za čitaoce od 4 do 12 godina.

Znatna je njihova posudba knjiga i veliki je smisao za avanturu, i ovdje, ponovo, nitko nije mogao pretpostaviti niti gužvu, a ni tako veliku želju za čitanjem. Službenici ovog odjela za sada nemaju dovoljno vremena da se bave projektom kojem su dali prednost, a to su uvodni kursevi za male grupe. No ipak, oni organiziraju panel diskusije, gdje se ilustratori knjiga, pjesnici i pisci mogu sresti i razgovarati s djecom. Ovi sastanci mogu biti vrlo korisni, pogotovu piscima; prikupljanje novih stimulansa za literarno stvaralaštvo.

"Umjetničko izražavanje ... neprestano će se razvijati"

Naši suvremenici pogrešno upotrebljavaju na svim jezicima riječ "stvaranje". Centar Georges Pompidou, kriv je takodjer u tom smislu. Ljudi govore o književnom stvaralaštvu, stvaralaštvu vezanom uz djecu, teatar, industriju, muziku itd., toj riječi se pridaju mnoštvo značenja. Usprkos tomu, čak na područjima koja su potpuno različita jedna od drugih, i u kontekstu gdje bi svaka komparacija bila smiješna, kroz čitav centar se širi isti, istraživački duh, ista potreba za obnovom i određena želja za sintetiziranjem: tako postoje istinski temelji za upotrebu neobične sintagme "centar za stvaralaštvo". Posjetiocu koji se šeću očekujući samo muzeje i knjižnicu, zaprepašteni su pri pronalasku velikih otvorenih prostora zgrade namijenjenih trgovinama, izložbenim prostorima, s pozornicom, otvorenim platformama, kutevima za gledanje televizije ili velikih dekorativnih inscenacija. Posjetilac je zaprepašten mnoštvom očigledno beskrajsnih aktivnosti, koje se događaju iz vla-

stite pobude. /same iz sebe/.

Različiti sastanci i panel diskusije održavaju se u glavnom prostoru i u prostorima namijenjenim teatarskim predstavama, koji su naravno, planirani unaprijed. Svrha je kazališnog odjela poticati originalnu produkciju i prihvaćati najnovije eksperimente. U događaje suvremene literature uključeni su "govornim recenzijama" /prevue parlée / pisci, filozofi i publika. Pod naslovom "Književnost" dosta vremena je posvećeno čitanju poezije od strane samih autora, ili u pratnji drugih pisaca i glumaca. Još jedan događaj koji privlači pažnju pod nazivom "filozofija današnjice" jest forum za izmjenu ideja, u kojem učestvuju ljudi koji dolaze do sličnih zaključaka ili se razilaze, a ovdje, čitanje usmjerava raspravu. Početi će se takodjer sa novim eksperimentom u želji da se veže kazalište i svijet knjiga, pod nazivom "glas pozadina pisanja" gdje je literarni tekst, predložak scenskom djelu /prezentaciji/. Film, umjetnost par excellence dvadesetog stoljeća, bi trebao imati značajniji udio u tim aktivnostima. Filmoteka obradjuje povijest filma, dok će sakupljanje eksperimentalnog i novog filma pospešiti kontinuirano praćenje filmske umjetnosti. Ples će takodjer zauzeti svoje mjesto u centru, zahvaljujući uvodnim kursevima koreografije, namijenjenim omladini.

I konačno, još jedan napor ka integraciji umjetnosti: Iannis Xenakis, koristeći 1600 reflektora, 400 laser zraka i različitu ostalu opremu za proizvodjanje optičkih efekata, postavlja veliki muzičko-vizualni Show /Diatope/ u arhitektonski okvir, namijenjen publici svih uzrasta.

Prvi ljudi, koji će požnjeti dobrobit centra biti će mladi posjetioc i dječje radionice. Svakodnevno oko 500 djece posjeti radionicu /sami ili u pratnji učitelja/. Ovdje postoji tridesetak odgajatelja, skulptora, lutkara, plesača i glumaca koji prikazuju djeci bogatstvo umjetnosti, škola koja neprestano pronalazi nove tehnike i metode. Poučavaju djecu da se dive umjetničkim djelima kroz obja-

šnjenje njihove povijesti, materijala i obrade, ali ih i potiču na pronalaženje boje, crteža, vizualne slike, volumena, ritma tijela i pokreta. Ne postoji ništa tako anti-knjiški, kao ova neobična škola, čija je svrha probuditi dječju radoznalost i imaginaciju. Riječi upravitelja savršeno potvrđuju težnju: "Sva dječja osjetila čula - sluh, opip, okus, miris i sluh - aktiviraju se da bi pomogli oformljenje njegove ličnosti, razvili njegov ukus, i stimulirali imaginaciju /fantaziju/. Ove riječi dobivaju još veće značenje, kad spoznamo da se takve sjedaljke organiziraju za hendikepiranu djecu, gdje ona uče govoriti, kretati se, plesati, koristiti lutke u grupnim igrama, igrati se obukavši kostim, pod maskom i šminkom - baš kao svi mladi ljudi. Netko može postaviti pitanje da li su sve takve originalne ideje i interes /sa čitavom ovom opremom/ namijenjene isključivo tisućama djece iz Pariza i njegove okolice? Odgovor je. Ne! Izložbe i obrazovni materijali, šalju se školama i muzejima u čitavoj zemlji. Gradovi daleko od Pariza šalju svoje učitelje i odgajatelje da pohađaju kurseve - svagdje napreduje kreativnost.

Suptilna je spona koja veže ideju "umjetničkog stvaranja" u kontekstu dječjeg raja, sa onom u muzičkom laboratoriju, na čelu sa Pierre Boulez-om i saradnicima Vinko Globokarom, Gerald Bennetom i Luciano Beriom. Institut akustičkog i muzičkog istraživanja i koordinacije /Institut de Recherche et Coordination Acoustique-Musique/ /IRCAM/ razvija suradnju između muzičara i naučnika, kako bi se suvremena tehnološka istraživanja primjenila na komponiranje muzike. To je odvojeni svijet i neupućeni ga se klone. Znamo da se u zadnjih deset godina, s pronalascima na polju elektronike i kompjutora, uzdrmao svijet muzičkog komponiranja, te da nema /po prvi put u historiji/ zapreka da kompozitori stvaraju svoje vlastite zvučne aparature. Namjera je instituta, rad na sistematskom istraživanju novih mogućnosti u toj domeni. Prvi poduzeti znanstveni projekt instituta smještenog u podrumskom prostoru Centra Georges Pompidou, gdje radi tim kompozitora, izvodjača

i stručnjaka sa drugih znanstvenih područja, proveo se u suradnji sa univerzitetom iz Stanforda u Kaliforniji. Istraživanja su područja kao: kompjutorski jezik za programiranje muzike, mogućnosti pohrane i reprodukcije muzike, psiho-akustična istraživanja u domeni percepcije muzike i konačno, konstrukcija sintetajzera. U isto vrijeme, institut je upoznao veliki broj amatera sa suvremenom muzikom. U Parizu i drugim gradovima Francuske 1977. god. je organizirano oko sedamdeset programa koji su se sastojali od koncerata, razgovora i otvorenih proba, namijenjenih ljudima za bolje upoznavanje razvoja muzike od početaka dvadesetog stoljeća. Uskoro će se posjetitelje Centra Georges Pompidou informirati izložbama i audio-vizualnim programima o nevidljivom životu Instituta, akustičnog i muzičkog istraživanja i koordinacije. U tom trenutku ćemo možda imati predodžbu o njegovom daljnjem utjecaju na velike mase ljubitelja muzike koji su još uvijek osupnuti /zgranuti/ modernim ritmom.

Likovna umjetnost, sve vrste knjiga, kazalište, muzika, kino, audio-vizualna oprema, razgovori i predavanja: to je opći pregled elemenata kulture i načina na koji se prenaša. Štaviše, još trebamo spomenuti Centar za industrijsko stvaralaštvo /Centre de Creation Industrielle/ /CCI/, čije je uspjele, raznorodne izložbe posjetilo otprilike 300000 posjetilaca mjesečno. Centar za industrijsko stvaralaštvo - to je nejasan i neadekvatan naslov. U tom kontekstu, kultura je nešto što mi svakodnevno živimo, nešto čega smo jedva svjesni, promjenjivost društva prema prostoru, predmetima i simbolima; znanstvenici to prepoznaju u radovima povjesničara društva prošlih epoha, dok etnologe privlači njihova egzotičnost. Netko bi mogao primjetiti, da sadržava okoliš, koji obuhvaća sve od odjeće koju nosimo do zemaljske kugle, pa i dalje. Tako se centar za industrijsko stvaralaštvo bavi arhitekturom, urbanizmom, industrijskim dizajnom, vizualnim komunikacijama, i društvenom svijesću: javnim tijelima u prostoru koji pripada društvu.

Svi postavi, izložbe, katalogi, knjige i brošure trebali bi obu-

hvatiti najširi krug javnosti, ljude različitog interesa, socijalnog podrijetla i stupnja obrazovanja. Centar za industrijsko stvaralaštvo namijenjen je okolini, specijalistima, industriji, kućanicama, mladim radnicima i onima koji se interesiraju za umjetnost, koji bi više trebali stvarati predmete svog svakodnevnog života, u kući, na ulici u stilu života, u elementima ljudske civilizacije: umjesto pasivnog prihvaćanja, mogli bi imati mnogo aktivniju ulogu u njihovom oformljavanju. Centar uči ljude odgovornijem odnosu prema okolišu: to je njegova pedagoška uloga. Štoviše, kontaktirajući s javnim organima, pokušava se poboljšati okolinu kroz faktore koji je odredjuju. Centar pomaže starijim i hendikepiranim osobama - razmatra na koji način se adaptira stara zgrada za suvremenu upotrebu, dječja igrališta i šira problematika, kao npr. na koji način okolina utječe na mentalno zdravlje.

Ako se promotri /analizira/ industrijski dizajn, izumi i stvaralaštvo, direktor Jacques Mullender naglašava da centar ne postoji da bi izabrao i lansirao podređenu produkciju. Umjesto toga, njegov cilj je, da se odrede najbolje potrošno dobro koje zadovoljava potreba konzumenta. Ovdje bi se ljudi trebali ponovno učiti kako izabrati. Njihov izbor bio bi putokaz dizajnerima i konačno, trebao bi igrati stanovitu ulogu i u industrijskom dizajnu.

"Ljudi koji inače ne bi ... ušli unutra"

Ovo je prekratak pregled najznačajnijih aktivnosti centra. Nedostatak prostora onemogućava nam razradu ostalih: suradnja sa ostalim institucijama u Francuskoj i inozemstvu, audio-vizualni odjel, izdavački odjel, obrazovni odjel i njegova uloga u vanškolskom obrazovanju omladine i odraslih, i konačno, kontakti sa bibliotekarima, dokumentalistima i profesorima iz čitave Francuske. Aktivnosti koje smo nabrojili dati će možda uvid u bogatstvo iskustva koje se

nudi posjetiocu, i mnoštvo svježih zamisli te znatni financijski trošak. Kao zaključak bih htio naglasiti neke od najkarakterističnijih osobina centra: ključna riječ je "otvorenost". Kao prvo, većina posjetilaca su ljudi koji su jedva posjetili knjižnice ili muzeje. 1977. godine, 37% posjetilaca bilo je ispod 24 godine, a 12% ih je bilo iznad 50 godina starosti. Centar je posjetilo više ljudi iz okolice Pariza i ostalih francuskih provincija, nego samih parižana. Ako gledamo različite društvene kategorije može se reći da su nakon školske omladine i studenta, slijedeća najreprezentativnija kategorija službenici. Do sada radnici, obrtnici i sitniji trgovci čine 6% ukupnog broja posjetilaca, od 400000. Nažalost, to je jedva iznenađenje. Situacija bi se samo mogla poboljšati aktiviranjem raznih radničkih sindikata, odbora, grupa gradjana, različitih udruženja: jedino bi za one koji inače ne bi posjetili centar posjet u grupi bio svrshishodan.

Još jedan aspekt "otvorenosti" je način na koji suradjuju različiti odjeli centra. Oni redovno koordiniraju rad naročito pri organiziranju velikih izložbi, na način koji ne ometa njihovu redovnu djelatnost, autonomiju.

Izložba Paris-Berlin npr. je presjek likovne umjetnosti u Evropi između 1900 i 1933 godine, ali je prezentirana takodjer i literatura, teatar, kino, muzika i arhitektura tog perioda.

Treće, teško bi bilo naći nacionalni centar, koji je susretljiviji i otvoreniji sposobnim ljudima svih rasa i zemalja. Ako je namjera centra bila da se ograniči prema drugim zemljama, bez sumnje nije uspjela zacrtana obaveza. Zaista je znatna lakoća, s kojom se dopunjavaju sve oblasti kulture ovog stoljeća i ne samo pojedinih zemalja.

Bilo je teško ostvariti, konačan aspekt otvorenosti, područje oko centra se proteže sve do crkve, a omedjeno je starom ulicom. Dječje je igralište pozornica za žonglere, gutače vatre i mlade muzičare

amatere, za improvizirane koncerte. S vremena na vrijeme služi javnim aktivnostima centra. Život, gdje ljudi ne plaćaju svoj odmor - pa ga i više cijene, proteže se i na pokrajnje ulice, do sada rezervirane za pješake.

Taj zajednički prostor oko centra ima nešto teatralno, neke podsjeća na scenarij operete a neke na nadrealističku sliku. U čitavom susjedstvu, buja novi život - renovirane su trgovine, restaurirana je crkva - sada primamljivija, fasade svježije ožbukane, obnovljenje stare kuće. Ljudi se šecu odjednom zaboravljajući na gužvu i vrevu života u velikom gradu, osjećaju se kod kuće i usudjuju se ćaskati i razgovarati sa ljudima koje nikad nisu vidjeli. U izvjesno vrijeme, kada nastane najezda djece, nitko se ne ljuti - smijeh i odobravanje su prirodne reakcije. Jednoga dana trebala bi se učiniti analiza poetskog potencijala kulturnog centra slična ovoj.

* Prijevod s engleskog iz časopisa Museum, vol. XXX, No. 2, 1978, str. 77.